

61. YILINDA HESAP UZMANLARI KURULU

ÖZCAL KORKMAZ

Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Başkanı

Bilindiği gibi Türk Vergi reformuna ilişkin ön çalışmalar 1943 yılında başlamıştır. Gerçekten o tarihlerde yürürlükte olan kazanç vergisi, fonksiyonunu tamamlamış, beliren ihtiyaçları karşılayabilmekten uzak kalmıştır. Bu nedenle, bilimsel ve modern yapılı yeni bir vergi sistemine geçilmesi zorunlu hale gelmiş; Gelir ve Kurumlar Vergisi ile Vergi Usul Kanunu'ndan oluşan vergi reformu, bu zorunluluk sonucu yapılmıştır.

Ancak, sözü edilen vergiler büyük ölçüde beyan esasına dayandığı, dolayısıyla geniş mükellef kitlesini kapsadığı için, vergi denetimi konusunda da, yeni duruma uygun bir örgütlenmeye gidilmesi gerekmiştir.

Böyle bir kuruluşun ise, Avrupa'daki benzerleri ölçüsünde gerçekleştirilmesi, inceleme tekniğine vakıf, tarafsız ve mesleki bilgi, ihtisas ve tecrübeye dayanan bir vergi incelemesi yapabilecek elemanlardan oluşturulmasını kaçınılmaz kılmıştır.

İşte bunun sonucu olarak, 29 Mayıs 1945 tarihinde 4709 Sayılı özel bir kanunla; Hesap Uzmanları Kurulu (HUK) kurulmuştur.

4709 sayılı Kanununun 1. maddesinde, HUK'nun kuruluş amacı şöyle açıklanmıştır.

"Gelir kanunlarının emrettiği ödevliler hesaplarını incelemek ve Maliye Bakanı tarafından lüzum görülecek etütleri yapmak üzere merkezde bir başkanın idaresi altında müşavir hesap uzmanı, hesap uzmanı ve hesap uzman muavinlerinden toplu bir (Hesap Uzmanları Kurulu) kurulmuştur."

Anılan Kanunun gerekçesi, aşağıdaki cümlelerle başlamaktadır.

"Maliye Vekaletine bağlı olarak merkezde bir Hesap Mütahassısları Heyeti teşkiline dair olan merbut kanun projesi, bazı varidat kanunlarının bahsettiği selahiyete müsteniden takriben on seneden beri istihdam edilen hesap mütahassısı ve muavinlerinin esaslı bir teşkilata raptedilerek her bakımdan daha mazbut ve mümtaz bir hale getirilmelerindeki aşikar fayda ve zarurettten ve bu mevzuda Büyük Millet Meclisi ve encümenlerin de izhar edilen temennilerden ilham alınarak hazırlanılmıştır."

Bir bölümü yukarıya alınmış bulunan kanun gerekçesinde sözü edilen "Hesap Mütahassısları Heyeti" nin kuruluş zorunluluğu hiç kuşkusuz böyle bir heyete duyulan somut bir ihtiyacın sonucuydu. Nitekim bu gerekçe kaleme alınmadan yıllar önce, kamu yönetiminde uzman kadrolara duyulan ihtiyaç Ulu Önder Atatürk tarafından da aşağıdaki cümlelerle ifade edilmiş bulunmaktadır. (1)

"Vekiller ki mebuslardan oluyor ve olması lazımdır; bunların behemahal mütehasıs olması kaabil-i te'min değildir. Halbuki her şube-i idariyede esaslı ve çok vakıfhane tarz-ı hareket lazımdır..."

Her vekaletin refakatinde bir hey'et-i mütehasıs bulundurmak lazımdır. Bu hey'et-i mütehasısın vaz'iyeti vekil kadar ve belki vekilden daha sağlam olmak lazım gelir."

Hesap Uzmanları Kurulu'nun doğuşunu, kurucusu ve aynı zamanda 1950 Vergi Reformunun da mimarı olan değerli üstadımız Ali Alaybek, şu ifadelerle anlatmaktadır. (2)

"İdarenin beyannameli mükellefiyeti karşılamak bakımından maruz kalacağı müşkülata gelince, bu kendini daha ziyade beyannamelerin kontrolü işinde hissettirir. Hatta bu müşkülata sadece İdare ile olan bütün münasebetlerine de şamil olur. Bu sebeple vergi reformu, tatbik bakımından beyanname kontrolü işidir dense, mübalağa edilmemiş olur. Bunu bazı müellifler "vergi demek, tetkik ve kontrol demektir" şeklinde ifade etmektedirler.

Gelir vergisi rejimine geçildiği zaman, otuz bine yakın, beyanname bu rejimin gerektirdiği şekilde, yani bir taraftan mükellefler iz'aç edilmeden, diğer taraftan da vergi ziyayına mahal verilmeden tetkik ve kontrol edilecek midir? İşte meselenin düğüm noktası buradadır.

Vergi tetkikatı sahasında eski teşkilatla ve eski çalışma metodları ile bugünün icaplarının yerine getirilmesi bittabi düşünülemezdi. Bunun için, bu mevzu vergiciliğimizin en önemli bir davası olarak ele alınmış ve bu sahada şimdiden cezri bir takım tedbirlere baş vurulmuştur. Vergi tetkiki işinin iki cephesi vardır. Birincisi tetkik elemanı yetiştirmek, ikincisi de, tetkik tekniğini tekemmül ettirmektir. Tetkik işinde çalışacak olan devlet memurunun diğer memleketlerdeki gibi mütebariz şahsiyeti olması şarttır. Bu memur bitaraf, ve geniş bir mesleki bilgiye sahip bir eksper olarak ve mükelleflerle olan münasebetlerinde ciddiyetle fakat aynı zamanda nezaketle hareket etmesini bilecektir.

Bizde bu tipte tetkik elemanı yetiştirilmesini temin için şu yollardan gidilmiştir :

4709 sayılı kanunla doğrudan doğruya Maliye Bakanlığına merbut "Hesap Uzmanları Kurulu" tesis edilmiştir.

Şunu da unutmamak lazımdır ki, bütün beyannamelerin her sene mutlaka tetkik edilmesi icap etmez. Tetkikatın muayyen bir metod dahilinde münavebe ile ve sondaj suretiyle yapılması, matlubu temin eder. Bundan başka, beyannamelerin büyük kısmı basittir ve tetkiki az zaman alır.

Tetkik tekniğine gelince, bunu tekemmül ettirmek için de şimdiden esaslı tedbirlere tevessül olunmuştur. Evvela beyanname tetkikatı büroda masa başında yapılan bir iş olmaktan çıkarılmış, bunun yerine mahallen tetkik, diğer bir tabirle "işletme tetkikatı" esası kabul edilmiştir. Bu esasa göre, Hesap Uzmanı mükellefin yanına gitmekte, kendisini tanımakta, müessesesini görmekte ve böylelikle tetkik edeceği mevzua daha iyi nüfuz etmek imkanını bulmaktadır.

Tetkik, yıllık mesai planlarına müsteniden yapılmakta ve sadece büyük şehirlere inhisar ettirilmeyerek, turne usulüyle memleketin diğer taraflarına da teşmil olunmaktadır.

Hesap Uzmanlarının faaliyetini tanzim ve tetkik usulünü ıslah bakımından alınan tedbirler içinde en mühimlerinden biri de "istihbarat arşivi" dediğimiz teşkilatın vücuda getirilmesidir. Menbada malumat toplamak ve bunu vergi tetkikatında kıymetlendirmek, modern vergi tetkikatının kuvvetli mesnedini teşkil etmektedir. Bu malumat olmaksızın, bugün vergi tetkiki yapılamaz.

Yukarıki izahatla göstermek istedik ki, vergi reformunun en çetin davası olan beyanname tetkiki işi, tetkik elemanlarının formasyonu ve tetkik tekniğinin tekemmül ettirilmesi bakımlarından çözülemeyecek bir mesele değildir.

Türkiyenin 200 ila 300 kadar namuslu ve ehliyetli tetkik elemanı yetiştirememesi ve tetkik işini yoluna koyamaması, açık söyleyelim, çok acı bir şey olur.

Maliye Bakanlığı vergi reformunun tahakkukunu beklemeden vergi tetkiki işini, yukarıda izah edilen esaslar dairesinde, halletmeğe koyulmuş ve bu vadede epey mesafe katetmiş bulunmaktadır.

Tamamen objektif bir görüşle bu sahada elde edilen neticelerin müsbet ve ümit verici olduğunu da şimdiden söyleyebiliriz.

Vergi mürakabesinden ve bunun organizasyonundan bahsederken, mühim bir noktaya daha temas etmek isteriz. Vergi tetkikatından maksat nedir? İşte yeni vergicilik devresine girerken bunun da iyice anlaşılması iktiza eder.

Vergi mürakabesi diğer bir tabirle vergi revizyonu, sadece vergi kaçakçılığı yapanları bulup meydana çıkarmağa yarayan, yani (detektiv) maksadı olan bir faaliyet değildir.

Hadisenin böyle dar bir zaviyeden mütalaa edilmesi, bugünün telakkilerine ve icaplarına uygun düşmez. Revizyonun asıl gayesi, kaçakçılık arayıcılığından ziyade, kaçakçılığa mani olmaktır. Bu itibarla vergi mürakabesinin daha ziyade (prevantif = önleyici), tenvir, ıslah ve terbiye edici tesirleri üzerinde durmak ve bu suretle bu işin tatbikattaki manasını ve faydasını, bulunan matrah farklarının fazlalığında değil, bilakis vergi ziyamının sureti umumiyede azalmasında, vergilerin iyi ve doğru olarak tatbik edilmesinde, randımanlarının tedricen artmasında, memlekette vergi ahlakının yükselmesinde aramak lazımdır.

İşte yeni Hesap Uzmanları teşkilatı kurulurken, 25 senelik tecrübeler de göz önünde tutulmuş, vergi revizörleri, sadece bir (matrah farkı arayıcısı) olmaktan çıkarılmış ve vergi tetkik ve mürakabesi işi yeni ve yapıcı bir zihniyetle organize edilmeğe çalışılmıştır."

Rahmetli üstadımız Ali Alaybek'in 1947 yılında büyük bir ileri görüşlülükle ifade ettiği bu görüşler, günümüzde de geçerliliğini aynen korumaktadır. Vergi denetiminin yeniden yapılandırılması konusunda zaman zaman çeşitli önerilerle ortaya çıkanların, Ali Alaybek üstadımızın yukarıya aynen aldığımız yazısını büyük bir dikkatle okumalarının yararlı olacağına inanıyorum.

Diğer taraftan, 1950'li yılların saygın bir başyazarının makalesinden aldığımız paragraf aşağıda yer almaktadır.(3)

"Hesap uzmanlarından beklenen vazife, vergi mükelleflerini tenvir etmek, adeta onun bir müşaviri haline gelmek, maliyede suistimal olamayacağı, işdeki rakibinin kendisinden daha az vergi vermeyeceği hakkında her sınıf vatandaşa tam bir güven vermek, iyi niyete dayanan hatalarda ağır ceza silahlarına başvurmamak, vergi ödemeyi sevilerek yapılan vatandaşça vazife haline vardırmasıdır. Hesap uzmanı; bunu yapabilmek için, daimi ve sistemli bir faaliyet içinde uğraşmaya mecburdur. Bugün filan nevi, yarın falan nevi bir fabrikanın, bir mağazanın, bir iş müessesesinin, filan ve falan nevi mükellefin hususi sahasını kavramak, oraya nüfuz etmek, vergi beyanının doğru olup olmadığını yoklayabilecek hale gelmek zorundadır." İşte, Ali Alaybek üstadımız ve Ahmet Emin Yalman'ın da belirttikleri gibi, Hesap Uzmanları Kurulu kurulduğu tarihten itibaren büyük bir eğitim seferberliği içerisinde olmuştur. Böyle bir mümtaz heyette yetişen Hesap Uzmanları da gerek kamuda gerek özel sektörde son derece başarılı olmuşlardır.

Yazımı merhum üstadımız Ömer Berk tarafından Kırulumuzun 40. yılı dolayısıyla kaleme alınan yazısından aldığım aşağıdaki paragrafla bitirmek istiyorum. (4)

"Ancak şunu da unutmamak lazımdır ki, hayatiyetin idamesi için herşeyden önce o Kurulun mensupları arasında birlik, beraberlik, saygı ve sevgi olmalıdır. Birlik, beraberlik, sevgi, saygı ve dayanışma ise, kanımca o Kurulun yaşlı mensuplarına, kıdemlilerine ve emeklilerine karşı gösterilmesi gereken saygılı tutum ile var olabilir. Yalnızca böylesine bir tutum, o Kurulun yaşama kudretinin en büyük ölçüsü ve dayanağı olur. Evvelce genç iken bütün gücü, şevki ve inancı ile çalışmış, kendisini bu idealde yıpratmış ve artık hizmetini tamamlayarak bayrağı kendisinden sonra gelenlere teslim etmiş olanlara karşı saygı ve şükran hisleri; mevcut kuşaklarca yeterince duyulmaz ise; onlara layık oldukları manevi görevler yerine getirilmez ise ve hatta zamanla o kişiler ve yaptıkları hakkında şüpheler başlar, eserlerinin ve çalışmalarının abartmalı olarak aktarıldığı kanaati yaygınlaşırsa, işte o zaman o Kurul; o müessese; dışardaki rakip ve hasımlarının gayretine hiç hacet kalmaksızın kendi kendini bitirme sürecine girmiş olur. Zira böylesine bir olgu, görev başındaki kuşakların da yaratıcılığını ve üstün çalışma ve eser verme şevkini baltalar, hatta yok eder ve kurul, rutin işlerle uğraşan sıradan insanlar topluluğuna dönüşür."

Bu vesileyle mensubu olmaktan büyük onur duyduğum Hesap Uzmanları Kurulu'nun 61. Kuruluş yıldönümünü kutluyor, çağdaş ve gelir bölüşümünün dengeli olduğu bir ülke, Anayasamızın 73. maddesinde ifadesini bulduğu "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür." buyruğuna göre işleyen bir vergi sistemi temennisiyle, daha nice yıllar diliyor, başta Ali Alaybek üstadımız olmak üzere ebediyete intikal eden bütün üstadlarımızı rahmetle anıyor, Kurulumuza emeği geçen tüm Üstad'larımıza ve meslektaşlarıma saygı ve sevgilerimi sunuyorum.